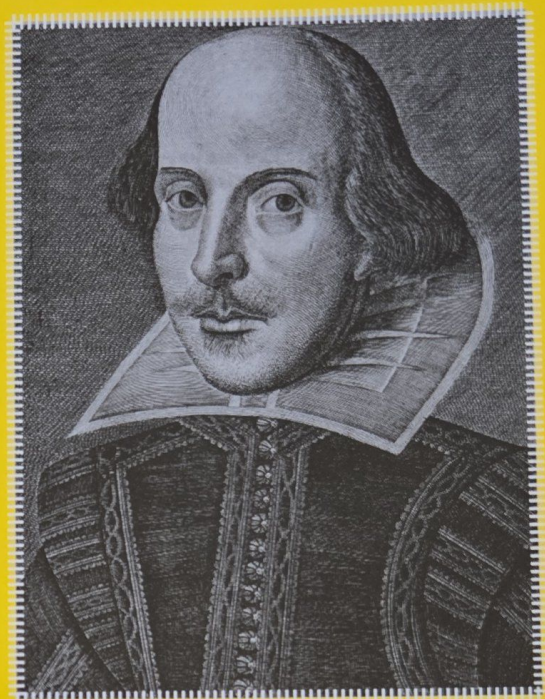

графема „а”

{
а а а а
а а а а
а а а а

С

В

Т

31-32

р

е

и

САДРЖАЈ

ПИСЦИ ГОВОРЕ

Пас који је појео сунце
(са Миленом Марковић разговарао Димитрије Тасић) 3

СВЕТ ЗНАКОВА

Ана Батас: [pi.ʃi ka.o.ʃto.go.vo.rif tʃi.taj ka.o.ʃto.je.na.pi.sa.no] 6

ТУМАЧЕЊА

Дуња Ранчић: „Краљевић Марко по други пут међу Србима“ и укус публике 11
Вукосава Живковић: Рана поезија Јована Дучића 17

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Олга Панић Кавгић: Разумемо ли значење позајмљеница из енглеског језика?
Англацизми у српским медијима до 2005. године и данас 23

ПОЈМОВНИК

Данка Микарић: Суматраизам 28

СВЕТСКА КЊИЖЕВНОСТ

Зорица Бечановић Николић: У свету Шекспирових речи: трагедије 34

СВЕТ РЕЧИ

Данијела Станић: Придеви и именички називи за боје и њихов однос
са сликарском терминологијом 44
Јелена Думић: Метонимија у мишљењу и језик 50

САВРЕМЕНА КЊИЖЕВНОСТ

Славица Јовановић: Ново читање триптиха „Дан добрих вести“
Миодрага Павловића 62

СРПСКИ У СВЕТУ

Душица Божовић: Како се учи српски језик у Финској 66
Слободан Новокмет: Како се учи српски језик у Кини 69

РАДИОНИЦА

Имена етника и придеви изведени од њих
(резултати истраживања студената Српског језика и књижевности
Филолошког факултета у Београду: Стојанка Станисављевић, Сања Радић,
Бојана Јовановић, Данијела Вујић) 73
Златко Грушановић: Драматизације у настави 82
Јелена Стевановић: О језичкој култури ученика основне школе 88

КАЛЕИДОСКОП

Олга Сабо: Лекс-инфо 91
Весна Ломпар, Балша Стипчевић: Језички квиз 93
Зорица Несторовић: Укрштеница 95

ШКОЛСКИ ЖИВОТ

(приредила Босиљка Милић)
Награђен рад на такмичењу из књижевности:
Александар Васиљковић: Човек и свет у књижевном делу Меше Селимовића 98
Из рада лингвистичких секција: Оријентализми из дела
„Дервиш и смрт“ Меше Селимовића 100
Драмски сусрети средњошколаца 106
Такмичења и конкурси 108

У овом броју објављујемо постер на којем је представљена мапа Доситејевих путовања.
Она је власништво Музеја Вука и Доситеја у Београду.
Управи Музеја се захваљујемо на оствареној сарадњи.

ДРАМАТИЗАЦИЈА У НАСТАВИ

Златко Грушановић

Сваки професор српског језика и књижевности поред извођења непосредне наставе с ученицима, има обавезан један час слободних активности који подразумева и вођење драмске секције, припремање прослава и приредби. Овај кратак прилог има за задатак да попуни ту празнину у изучавању драмског стваралаштва и да на једном месту окупи, сабере и допуни досадашња проучавања драмске технике које се могу употребити како у настави, тако и у вођењу драмске секције.

Код проучавања драме јавља се отежавајућа околност због њеног двоструког статуса, јер је она и књижевно и сценско дело које има предиспозицију да буде изведено у позоришту. Теоретичари књижевности драму углавном анализирају као књижевно дело – текст који је предвиђен за читање. Разлике између ДРАМЕ КАО ТЕКСТА и ДРАМСКЕ ПРЕДСТАВЕ на сцени могу бити велике. Ако је драмски текст полазиште за позоришну представу, онда је сценско извођење њен коначни циљ. Позориште није и не може бити репродуктивна уметност, зато јој животни облик дају различити сценски стваралачки елементи. Редитељ може приступити тексту на више начина:

- а) сачувати интегритет драмског текста са мањим

изменама у зависности од техничких могућности и сл.

- б) драмски текст је у великој мери сачуван, али је дошло до стварања простора између текста и извођења, јер је редитељ својим различитим режијским решењима одређене сцене изоставио, или пренагласио, или их другачије протумачио
- в) драмски текст се користи само као предлог, инспирација на основу које редитељ новим приступом ствара своје уметничко дело.

Прерадом неког књижевног дела (роман, проза, песма...) у драмску форму ствара се ново уметничко дело. Овај поступак се зове драматизација. Приликом постављања у позоришту потребно је променити постојећи знаковни систем дела у систем сценских знакова. Лирско и епско претвара се у знакове позоришне уметности, исто као и што редитељ радећи на драмском тексту прекодира текстовне знакове у визуелне. Наставник који текст драматизује претварајући га у текст за сценско извођење, у ствари ради исто што и редитељ са готовим драмским текстом, с тим што је редитељу лакше јер већ има пред собом дело предодређено за позориште,

док наставник прво драматизује текст, па га тек потом поставља на сцену.

Често у пракси срећемо и термин АДАПТАЦИЈА који не треба мешати са драматизацијом јер тада на основу већ постојећег драмског дела редитељ ствара изведбу. Адаптација је прилагођавање, преуређивање драмског текста за ново сценско извођење, а драматизација је прављење позоришног текста од недрамског дела

Теоријски можемо издвојити следеће моделе третмана недрамског текста:

- а) можемо га оставити да буде веран његовом оригиналу, и то тако што ћемо све оно што се приповеда и описује приказати кроз дијалог и сцене
- б) можемо променити текст тако што ћемо испремештати постојеће или домислити оне сцене које нису описане у приповеци, али нам се чине логичним за след радње и то тако да текст и даље личи на оригинални
- в) можемо приступити тексту као предтексту на основу кога ћемо својом драматизацијом интерпретирати нову драмску представу, која ће бити верна оригиналу по основној идеји, али ће се време, место,

Радионица

сцене, дијалог и ликови битно разликовати од текста.

Драматизација представља покушај да у прозном тексту на доминантно место поставимо радњу коју бисмо приказали на сцени, а РАДЊА је намеран, свесно одабран прелазак из једне ситуације у другу и састоји се од три компоненте: (1) постојеће ситуације, (2) покушаја да се промени ситуација и (3) нове ситуације. Свака радња мора да има своју противрадњу – односно акцију и реакцију. Радњу ствара неподношљивост ситуације у којој се налазе ликови, јер они морају да јој се прилагоде и да је прихвате, или нужно морају нешто да учине и из ње изађу:

- а) постојећа ситуација – нпр. главни лик је лажно окривљен да је украо новац, по њега долази полиција. Рађа се дилема шта ће главни лик да уради и од реакције лика створиће се радња
- б) покушај да се промени ситуација – борба, бекство
- в) нова ситуација – прогоник, освета и сл.

ДОГАЂАЈ је прича у којој је лик немоћан да направи избор или ситуација не дозвољава промену. Ситуација у којој је наш главни јунак окривљен, ухапшен и одведен у затвор је догађај. Причу коју желимо да прикажемо можемо представити кроз драмски текст као секвенцу радњи (борба, бекство, освета) или серију догађаја (хапшење, за-

твор), или пак комбинацијом оба ова типа (хапшење, затвор, али и бекство).

ДРАМСКА СИТУАЦИЈА је посебан облик међуљудске напетости у одређеном сценском тренутку на посебном месту. Драмски поступком можемо назвати низ покрета (под покретом се подразумевају и све речи на сцени) који проистичу из одређене ситуације и теже одређеном циљу. Сцену чине два или више поступака која су у сагласности или сукобу, а то све чини драмску ситуацију која мора да има почетак, развој и крај радње. Радња мора да води ситуацији, а ситуација радњи.

ЛИКОВИ се конституишу као скуп односа са осталим ликовима. **Главни лик** мора да се разликује од осталих, јер се из разлика рађају супротности, а из супротности се рађа сукоб. Разлике могу бити физичке (дебео или мршав), или психолошке (врлине једних и мане других су супростављене). **Споредни лик** мора да буде представљене одређеније и једноставније, неком особеношћу, карактерном цртом, али не треба губити из вида да сваки лик у односу на целину мора да има свој значај и вредност, да буде у вези са радњом или да нагласи особине главних протагониста по својој супротности или сличности у односу на њих.

Без сукоба нема драме, а без препрека нема сукоба. Драмски сукоби, тј. препреке које настају у драмама могу бити различите. Тако се драма може развити на сукобу лика и његових жеља

(лик има одређене намере и потребе, али мора да савлада препреке, и што су оне веће, то је већа и жеља лика да их оствари, али расте и немогућност њиховог остваривања). Сукоб се може створити између једног лика са другим ликовима (препореке чине ликови чији су интереси различити од интереса главног лика), а може се остварити и сукоб лика са самим собом (дилеме, сумње, двоумљења и гриже савести у самом лику), сукоб лика са извесном друштвеном средином. Тако су у Андрићевој приповеци *Прича о кмету Симану* измењене историјске прилике проузроковале драмску ситуацију у којој Симан и Ибрага долазе у сукоб. Ибрага жели свој данак који је стално узимао – а противрадња је Симаново бесно одбијање мотивисано дугогодишњим трпљењем у турском ропству. Радња се ствара оног тренутка кад Симан жели да се ослободи давања данка Ибраги. С обзиром на то да текст преводимо из епског рода у драмски, потребно је да текст што више очистимо од приповедања и објашњења, и да то прикажемо кроз радњу:

1. сцена је сусрет Ибраге и Симана пре Аустријске окупације БиХ 1878; прикривени бес и немоћ слуге Симана да се супростави господару.
2. сцена би била епски коментар у виду извештаја кроз разговор Симанових комшија о Аустријској окупацији и новим временима.

3. сцена је одломак из чистанке која приказује отворен сукоб Ибране и Симана
4. сцена би била крај приповетке и уколико немамо идеју, можемо је опет приказати кроз еписки коментар у виду дијалога двојице селака о Симановом поразу на суду, опијању, екстремизацији и пронађу, тако да смо добили кружну организацију наше драмске игре. Наравно, уместо еписких извештаја увек је ефектније поставити цела сцена које ће приказати Симанов пораз и крај приповетке.

Свако уметничко дело изражава неку ИДЕЈУ, а делови приче морају се повезати у основну најширу идеју уколико желимо јасно значење нашег драмског текста. Пожељно је да идеја буде универзална и разумљива, али и да на неки начин буде нова. Зато је све мање текстова који би се ученицима свидели, јер СВЕТ не обрађују њихове проблеме, ЕЧН ме, или су ликови и дијалози далеко од ученичких способности да их разумеју и одиграју. Наравно, не треба осавремењивати такве текстове по сваку цену, али је потребно да се нађе права мера како би ученици били задовољни и имали и комаде с којима се могу поистовећивати, а опет да буде испуњена и васпитно-образовна функција.

Избор идеје зависи преважно од избора комада, а избор комада зависи и од публике којој желимо да представимо то дело. Од свих

ликова и делова текста којег драматизујемо, бирамо најилустративније за идеју наше представе, као и за емоције коју желимо да постигнемо код публике. Идеју можемо да прикажемо нпр. кроз а) ликове – њихову унутрашњу борбу и конфликт, б) различите проблеме који се јављају, в) ситуације – низ догађаја, комичних, ироничних, сатиричних који се групишу око једне основне идеје итд.

Основна идеја текста који драматизујемо може се разликовати од основне идеје представе коју постављамо на сцени. *Чиновникову смрт* нпр. можемо на сцени приказати са варијацијама основне идеје у зависности од тога да ли би време у тексту оставили да буде изворно или га пребацили у савремено доба. Идеју дела можемо да приближимо ученицима, па тако у нашој драматизацији ове приповетке, генерал може да буде и наставник или директор школе, а Чеврјаков ученик, или родитељ. Све ове

адаптације могу да нас одведу далеко од оригиналног текста, а да при томе основна идеја текста остаје приказана са низ варијација, што и јесте циљ, нарочито ако се о овим решењима размишља на часу са ученицима, или члановима драмске секције. Следећа драматизација *Чиновникове смрти* од оригиналног текста разликује се по сценама и новим ликовима који су уведени. Радња ове приповетке почиње у позоришту и тамо се и дешава немио догађај. Због оскудних техничких могућности можемо да променимо простор и измислимо сцену са женом и осталим чиновницима пре немилог догађаја. Уместо позоришта сукоб ћемо поставити у чиновнички уред, а лик генерала добиће више простора.

Треба напоменути да су приповетке и новеле изузетно погодне за драматизацију јер представљају исечак из живота, а језгровити текст и анегдотска структура одговарају драмској структури.

ЧИНОВНИКОВА СМРТ (драматизација приповетке А. П. Чехова)

СЦЕНА 1: Стан Чеврјакова – Чеврјаков улази негушећи и испуђући око столице. Вади један поклон брижљиво га припремајући. Улази жена, он га брзо склони иза леђа.

ЖЕНА: Брзо си се вратио данас с посла.

ЧЕВРЈАКОВ: Изашао сам раније.

ЖЕНА: Ниси то смео, ако чује Шостакович!

ЧЕВРЈАКОВ: Нисам рекао да сам самосвојно изашао. Сви смо раније изашли, цело наше одељење.

ЖЕНА: А шта то кријеш иза леђа?

ЧЕВРЈАКОВ: Ако ме пољубиш, можда ти и кажем!

ЖЕНА *прилазећи му*: Уцењивачу један!

ЧЕВРЈАКОВ: Имам две карте за вечерашњу представу „Корневиљска звона“. И цар ће доћи лично на представу!

ЖЕНА: Јао, дивно! Дивно, никад нисам била у позоришту.

ЧЕВРЈАКОВ: Знам, зато сам и измолио две карте од наше управе.

ЖЕНА: За колико почиње представа?

ЧЕВРЈАКОВ: За сат времена, зато је генерал нашег одељења све који иду у позориште пустио мало раније с посла.

ЖЕНА: Морам брзо да се спремам.

ЧЕВРЈАКОВ: Ајде, ајде, ја сам спреман.

Жена одлази, а Чеврјаков певушећи гледа у карте и играјући одлази са сцене.

СЦЕНА 2: Уред Чеврјакова – Чиновничка просторија у којој седи генерал док два чиновника стоје слушајући његове хвале, додворавајући му се.

ГЕНЕРАЛ: И тако ја уђем синоћ на представу „Корневиљска звона“. Наравно, касним!

ЧИНОВНИК 1: А сви поглед у Вас.

ЧИНОВНИК 2: Наравно кад улази наш дивни генерал.

ГЕНЕРАЛ: Уђем ја, а у ложи седи цар.

ЧИНОВНИК 2: Ја бих се одмах скаменио и не бих могао ни да мрднем.

ЧИНОВНИК 1: И ја.

ГЕНЕРАЛ: Вас двојица да, али не и ја. Ја се правим да га не видим!

ЧИНОВНИК 2: Уф, сунце, ли ти жарко!

ГЕНЕРАЛ: Осећам ја да се он већ љути!

ЧИНОВНИК 1: Ја то више не смем да слушам!

ГЕНЕРАЛ: Неће он мене да позове, па ја седнем у први ред, терам и ја инат!

ЧИНОВНИК 2: Свака Вам част! Ја сам сав претрнуо слушајући!

ГЕНЕРАЛ: Ма шта, цар ко цар, знам ја те цареве, има царева колико хоћеш, али један је генерал Брижалов.

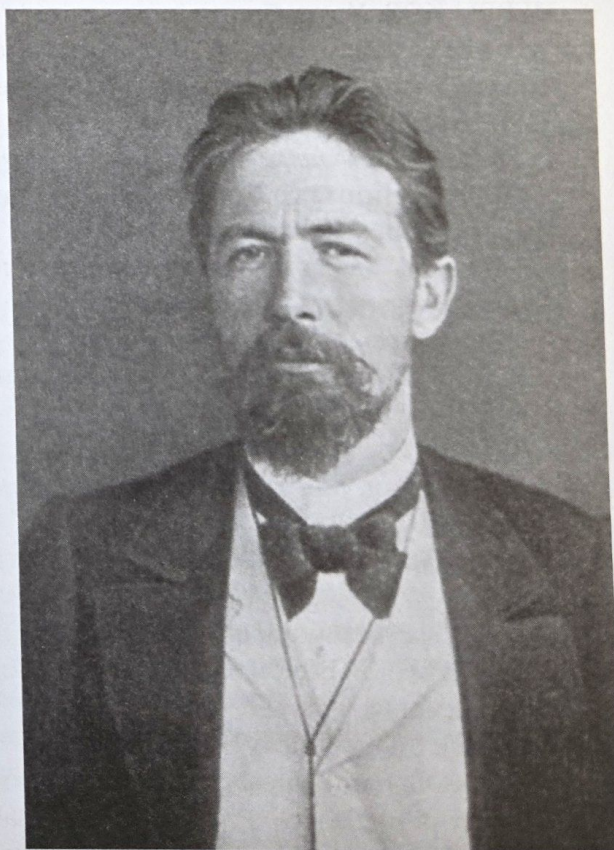
ЧИНОВНИК 2: Право вала велите.

ГЕНЕРАЛ: То је ваљда схватио и цар, па је послао ађутанта по мене. Ја онда одглумих врхунски: „О, па Ви сте ту, прекрасни царе, нисам Вас видео, а баш сам се питао где је Ваше величанство!“

Улази лагано Чеврјаков, згурен, мали чичица, стидљиво да га нико не чује, не желећи да смета. Кад их угледа, прво застане, па се врати, па опет бојажљиво крене да прође поред њих. Генерал је окренут леђима. Таман кад је пролазио поред генерала поче да се савлађује да не кине. Чиновници га погледаше са чуђењем. Чеврјаков је ставио руку на уста и сав се зајапурio. Видећи да ова двојица гледају са чуђењем иза њега, генерал се окреће и баш у том тренутку Чеврјаков кине право у његово лице. Чиновници су занемели. Чеврјаков се скаменио. Генерал прво не верује шта му се десило и тражи марамичу у џепу. Чеврјаков се стропошта на под. Чиновници прилазе генералу и бришу га. Чеврјаков се полако придиже.

ЧЕВРЈАКОВ: Опростите, опростите, господи-не, било је случајно! (покушава да својим шалом обрише генералово одело).

ЧИНОВНИЦИ: Бежи, ми ћемо, остави тај свој прљави шал.

ГЕНЕРАЛ (збуњено): Ништа, ништа.

ЧЕВРЈАКОВ: Опростите ми на немарности. Сад ћу ја Вама марамицу чисту да купим.

ЧИНОВНИК 1: Остави више генерала, досадо једна.

ЧИНОВНИК 2: Треба још једном да га плунеш, па да господин добије неку болест.

ГЕНЕРАЛ: Болест! Болест!

ЧЕВРЈАКОВ: Неће, господине, неће, здрав сам.

ГЕНЕРАЛ: Ма добро, у реду је.

ЧЕВРЈАКОВ: Тако вам бога, опростите. Ја... ја нисам хтео.

ГЕНЕРАЛ: Пустите ме више, све је у реду.

ЧИНОВНИЦИ: 'Ајд, склони се.

Чеврјаков се склања и седне за свој сто. Чиновници прекорно гледају Чеврјакова, а затим излазе.

Улази Чеврјакова жена весело носећи доручак.

ЖЕНА: Где је мој радник гладни?

Чеврјаков ћути.

ЖЕНА: Нарadio се, мили мој! Шта је било? Нешто се десило?

ЧЕВРЈАКОВ: Кинуо сам на генерала Брижалова, и попрскао га по лицу!

ЖЕНА (крикне): Како си то могао?

ЧЕВРЈАКОВ: Како? Тако, незгода.

ЖЕНА: Јер он твој надређени?

ЧЕВРЈАКОВ: Није. Он је из другог одељења.

ЖЕНА: То је олакшавајућа околност, али требало би да се извиниш.

ЧЕВРЈАКОВ: Извинио сам се, каже да је то ништа. Неће ни да говори са мном, а требало је да му објасним да ја то никако нисам хтео... да је то природни закон, иначе ће помислити да сам хтео плунути. Сад не мисли, али ће после помислити!

ЖЕНА: Мислиће како не умеш да се понашаш у друштву!

ЧЕВРЈАКОВ: У том баш и јесте ствар! Ја сам се извињавао, а он некако чудно... ниједне честите речи да каже. Али није било ни времена за разговор.

ЖЕНА: Узми свој нов мундир и иди у генералову собу за примање.

ЧЕВРЈАКОВ: Идем, одмах, и подшишаћу се пре тога.

Генералова соба за примање у којој стоји још неколико молилаца око генерала.

ГЕНЕРАЛ: Ништа се не брините, узео сам папире, уписала вас је секретарица, учинићемо све што је у нашој моћи.

СВЕТ РЕЧИ МОЛИЛАЦ: Хвала вам велико, господине генерале.

У том тренутку улази Чеврјаков у новом мундиру дотеран и поносан, почињући ко из топа одмах да рапортира:

86 ЧЕВРЈАКОВ: Пре подне код нас у одељењу, ако се ваше превасходство сећа, ја сам кинуо и ... нехотице вас попрскао... Опрос...

ГЕНЕРАЛ: Којешта... Важна ствар! Шта сте ви желели? (обраћа се молиоцу поред себе). Чеврјаков не мрда укочен. Генерал одлази са молиоцима. Чеврјаков је сам на сцени и даље у ставу мирно не мрдајући се.

ЧЕВРЈАКОВ: Неће да говори! Дакле, љути се... Не, то не може остати... Објаснићу му... Чекаћу га.

Генерал се враћа са молиоцима испраћајући их.

ГЕНЕРАЛ: То би све било за данас, господо. Затим се окрене и види Чеврјакова како стоји и даље на свом месту.

ГЕНЕРАЛ: Ви сте још ту?

ЧЕВРЈАКОВ: Ваше превасходство! То што се усуђујем да узнемирим ваше превасходство, ја чиним, могу рећи, једино из осећања кајања! Није намерно само изволите видети!

ГЕНЕРАЛ (бесно одлазећи): Па Ви се просто подсмевате, милостиви господине.

ЧЕВРЈАКОВ: Али, какво подсмевање, то је неспоразум. Нема ту баш никаквог подсмевања! Генерал а не може да разуме! Можда неће намерно! Кад је тако, нећу се више ни извињавати таквом фанфарону. Нека га ђаво носи. Написаћу му писмо, али нећу ићи. Богами, више нећу ићи!

Чеврјаков се и даље на помера са места. Ћути и даље чека.

СЕКРЕТАРИЦА: Господине генерале, оставила сам вам на столу прекуцане молбе, већ је касно, морам да идем.

ГЕНЕРАЛОВ ГЛАС: Само ти Наталија иди, и ја крећем за који трен.

Секретарица гледа Чеврјакова без речи и са чуђењем излази. Чеврјаков се не помера и даље. После неколико тренутака излази генерал, који се пренерази видећи Чеврјакова у истој пози који се не помера.

ЧЕВРЈАКОВ: Ја сам данас поподне долазио да узнемирим Ваше превасходство, али не зато да се исмевам, како сте Ви изволели рећи. Ја сам се извињавао зато што сам вас кијајући попрскао... а нисам ни мислио да се подсмевам. Смем ли се ја подсмевати? Ко смо ми да се подсмевамо Вашој личности? Кад бисмо се ми подсмевали, онда, значи, никаквог поштовања према личностима... не би било, ништа не би ваљало, ми смо ту да, да, да...

ГЕНЕРАЛ (вичући): Напоље! Напоље!

ЧЕВРЈАКОВ (уплашено шапатам): Шта?

ГЕНЕРАЛ (лупајући ногом): Излази, битанго, напоље! Мене си нашао, је ли? Напоље!

Чеврјаков као да ништа не види и не чује, пипка рукама око себе и узмиче према вратима, затим напишавши једну столицу поред врата, грчевито се хвата за њу, седне, откопча мундир тешко дишући, затим му глава клоне. Генерал пролази поред њега презриво.

ГЕНЕРАЛОВ ГЛАС: Милорадовичу! Иди у моју собу види шта је са једним господином, и изнеси га, нећу више да га видим код мене.

Милорадович долази, подигне му руку, она падне. Прекрсти се, затим га ухвати за руке и износи са сцене.

Преиспитивање стварности једна је до главних одлика позоришта. У школи са првим драмским играма у ДРАМСКИМ СЕКЦИЈАМА ученици постају свесни да позориште служи и за забаву, али и за доживљавања снажних осећања које је потребно одиграти уверљиво. Мале драмске форме би могли бити почеци размишљања о великим темама, зато је потребно некад да се и проблеми ученика у заједничком раду и њихови проблеми представе као драмска форма, ту је потребно веће ангажовање

наставника и ученика јер они онда стварају оригинални текст нпр. о њиховим љубавним проблемима, пубертету, насиљу, односу с родитељим и сл. Не треба много објашњавати колико је драмска секција важна у организовању наставе код ученика. Из многих драмских секција потекли су бројни данашњи глумци, и у њој су стекли прва знања о сцени. На часу би требало да мотивишемо да буде што више ученика укључено у разговор око драмских елемената, а посебно заинтересоване за глуму можемо

укључити у драмску секцију на којој ће додатно вежбати и упознавати се са драмом као сценском уметношћу. Драмске секције су изузетно значајне и због прослава различитих свечаности у школама, тако да група ученика често представљају окосницу читаве приредбе. На овим часовима имамо довољно времена бавити се и драматизациом појединих сцена, јер ученици кроз драматизацију одређених одломака, по слободној вољи могу боље упознати структуру драме, а самим тим и глуме.